

Alber Kamü

YAD

Tərcüməçi:
Əlisa Nicat

QANUN NƏŞRİYYATI

Albert Camus

L'ÉTRANGER

Hər şey çox qısa zamanda baş verir. Ortatəbəqəli fransız təsadüf nəticəsində Əlcəzairdə bir ərəbi öldürür. O özünü addım-addım ölümə aparan prosesi laqeyd şəkildə izləyir...

Roman boyu başqalarının adı xatırlandığı halda, əsərin qəhrəmanının adını belə öyrənə bilmirik.

“Yad” müəllifin adı çəkilən kimi ilk ağıla gələn əsərdir.

O, təkcə ədəbi yox, həm də fəlsəfi düşüncədə yeni istiqamət yaratmış nümunələrdən sayılır.

I HİSSƏ

I

Bu gün anam öldü. Bəlkə də dünən ölüb, bilmirəm. Ahıllar evindən teleqram aldım: “Ananız vəfat etdi. Dəfn sabahdır. Başsağlığımızı qəbul edin”. Baş açmaq olmur, bəlkə elə dünən ölüb.

Ahıllar evi Əlcəzairdən səksən kilometr aralıda – Marenqoda yerləşir. Əgər saat iki avtobusu ilə yola düşsəm, hələ qaş qaralmamış ora çataram, gecəni tabutun yanında keçirib sabah axşam qayıdaram. Müdirdən ikigünlük məzuniyyət istədim, boyun qaçıra bilmədi, çünki üzrlü səbəb idi. Ancaq hiss olunurdu ki, narazıdır. Dedim: daha mənim nə təqsirim, iş elə gətirib ki, mütləq getməliyəm. Cavab vermədi. Fikirləşdim, gərək heç nə deməyəydim, özümə haqq qazandırmağım nahaq idi, əksinə, gərək o özü mənə başsağlığı verəydi. Eybi yoxdur, birisigün məni matəm paltarında görəndə yəqin onu da edər. Ancaq indi, doğrudan da, inanmaq olmur ki, anam ölüb. Dəfn olsun, hər şey qətiləşər, necə deyərlər, rəsmi surətdə hamıya bəlli olar.

Saat iki avtobusu ilə yola düşdüm. Bərk isti idi. Həmişəki kimi Selestin restoranında nahar eləmişdim. Orada hamı dərdimə şərək çıxdı. Selest isə “adamın bircə dənə anası olur”, – dedi. Durub gedəndə məni qapıya qədər ötürdülər. Qəfildən yadıma düşdü ki, hələ Emanuelin yanına gedib qara qalstuk və qol sarğısı götürməliyəm. O da bir neçə ay qabaq əmisini dəfn eləmişdi.

Avtobusa gecikməmək üçün qaçmağa üz qoydum. Bir tərəfdən bu qaçhaqaç, bu yol, digər tərəfdən çalxalanan avtobus, onun qatı benzin iyi, asfaltdakı parıltı, gözqamaşdıran günəş şüaları məni yuxulatdı. bir də adamın gözünü qamaşdıran bu asfalt, bu səma axırda məni yuxu basdı, demək olar ki, bütün yolu yuxu bişirdim. Gözümü açanda gördüm ki, bir əsgəri qoltuqlayıb yatmışam. O, təbəssümlə uzaqdan gəlib-gəlmədiyimi soruşdu. “Hə” dedim, söhbət eləməyə həvəsim yox idi.

Kənddən ahıllar evinə iki kilometr yol olardı. Piyada getdim. Çatan kimi anamı görmək istədim, ancaq dalandar dedi ki, əvvəlcə direktora baş çəkməliyəm; o isə məşğul idi, bir qədər gözləməli oldum; bu vaxt ərzində dalandar ara vermədən çərənləyirdi. Sonra direktorla görüşdük, o məni kabinetində qəbul etdi. Döşündə fəxri legion ordeni olan bir qocaydı, içəri girən kimi apaydın gözlərini mənə zillədi, sonra əlimi sıxdı və bir xeyli buraxmadı, heç bilmirdim, əlimi necə qopardım. O, qovluqlardan birinə nəzər salıb:

– Xanım Merso bura üç il əvvəl gəlib, – dedi. – Siz onun yeganə pənahı idiniz.

Mənə elə gəldi ki, o məni nədəsə günahlandırır, elə təzəcə ağzımı açıb açıqlama vermək istəyirdim ki, sözümü kəsdi:

– Oğlum, bəraətə ehtiyac yoxdur. Ananızın sənədləri ilə tanışam, bilirəm ki, onu saxlamağa imkanınız olmayıb. Onun xüsusi qulluğa və qulluqçuya ehtiyacı vardı, sizinsə qazancınız buna imkan vermirdi. Əgər bunları nəzərə alsaq, görərik ki, onun üçün bizdə daha xoş keçirdi. “Elədir, cənab direktor” dedim.

O əlavə etdi:

– Burada o, yaşlılarının, dostlarının əhatəsində idi, onları indiki nəsələ yad olan ümumi maraqlar birləşdirirdi. Siz isə cavansınız, yəqin ki, sizinlə darıxardı.

O, haqlı idi. Anam yanımda qalanda həmişə susar, danışmaz, elə hey baxışları ilə məni izləyərdi. Düzdür, ahıllar evində əvvəl-əvvəl tez-tez ağlayırdı, çünki hələ alışmamışdı. Bir neçə ay sonra isə, əksinə, onu buradan çıxartsaydılar, ağlayardı, hər şey vərdişdən asılıdır. Bəlkə, elə buna görə bu il ona, demək olar ki, baş çəkmirdim. Həm də gərək bunun üçün bütün bazar gününü itirəydim. Hələ avtobus dayanacağına qədər ayaq döyməyi, bilet almağı, iki saat avtobusda yırğalanmağı demirəm.

Direktor yenə nə isə deyirdi. Ancaq mən, demək olar ki, qulaq asmırdım.

Sonra o dedi:

– Yəqin ki, ananızı görmək istəyirsiniz.

Mən cavab vermədən ayağa qalxdım və arxasınca düşüb kabinetdən çıxdım. Pilləkəndə izah eləməyə başladı:

Başqaları narahat olmasın deyə, mərhumu öz kiçik ölünməyinizə köçürmüşük. Hər, dəfə ahıllar evində adam öləndə, o birilər üç-dörd gün özlərinə gələ bilmirlər. Onda da işimiz çətinləşir.

Dəstə-dəstə yığışib nə barədəsə söhbət edən qocalarla dolu həyatın içindən keçib getdik. Qocalar yanlarından keçəndə susur, bir-iki addım uzaqlaşan kimi yenidən ağız-ağıza verirdilər. Elə bil tutuquşuydular, ötürdülər. Alçaqdamlı tikilinin qarısına çatanda direktor mənimlə xudahafızlaşdı.

– Mən gedirəm, cənab Merso, – dedi. – Bir qulluğunuz olsa, kabinetimdəyəm. Dəfn səhər saat 10-a təyin olunub. Fikirləşdik ki, beləcə gecəni rəhmətliyin yanında keçirə bilərsiniz. Hə, daha bir məsələ, deyirlər, ananız yoldaşlarına deyirmiş kilsə qayda-qanunu ilə dəfn olunmağı arzulayır. Mən özüm nə lazımsa, göstəriş vermişəm... – ancaq sizi xəbərdar etməyi lazım bildim.

Mən təşəkkür elədim. Hərçənd ki, anam dinsiz deyildi, ancaq sağlığında dinlə qətiyyənlə maraqlanmazdı.

İçəri girdim. Ölünməyinizə divarları əhənglənməmiş, tavanı şüşədən olan işıqlı otaq idi. İçəridə stullardan başqa çarpaz qıçlı taxta skamyalar da qoyulmuşdu. Üstüqapaqlı ta-

but da ortadakı iki skamyanın üstündə idi. Qəhvəyi rəngli tabutun qapağında axıra qədər burulmamış, parıldayan vintlər nəzərə çarpırdı. Tabutun böyründə ağ xalatl, əlvan yaylıqlı ərəb qadın – xəstə baxıcısı oturmuşdu. Elə həmin anda qulağımın dibində dalandarın səsi eşidildi. Deyəsən, yüyürüb gəlmişdi. Tövşüyə-tövşüyə dedi:

– Tabut bağlıdır. Ancaq mənə tapşırıblar qapağı qaldırım ki, mərhumə baxa biləsiniz.

O, tabuta tərəf addımlayırdı ki, onu saxladım.

– Baxmaq istəmirsiniz? – soruşdu.

– Yox, – dedim.

O, duruxsundu, mənə peşman oldum, gərək belə deməyəydim. Sonra mənə baxıb soruşdu:

– Nə üçün?

Bu sualda tənədən çox maraq hiss olunurdu.

– Bilmirəm, – dedim.

O, çal bığlarını sığalladı, üzümə baxmadan:

– Aydınır, – dedi. Onun qəşəng mavi gözləri vardı, üzü günəşdən yanmışdı, altıma stul çəkdi, özü də bir az arxada oturdu. Xidmətçi qadın qalxıb qapıya tərəf yönəldi.

Bu vaxt dalandar pıçıldadı:

– O, şankra yoluxub.¹

Mən heç nə başa düşməyib qadına baxdım, başına gözlərinin altından bint sarındığını indi gördüm. Burnunun yerində sarğı yastı idi. Arvadın üzündə ağ sarğıdan başqa heç nə görünmürdü.

¹ Əsasən cinsi yolla keçən dəri-zöhrəvi xəstəliyi.

O, çıxıb gedəndən sonra dalandar: – Sizi tək buraxıram, – dedi. Bilmirəm, üzümdə bir şey oxudumu, ya qeyri-ixtiyari bir hərəkətimi sezdi, amma çıxıb getmədi; yerində dikilib qaldı. Amma arxamda dayanıb məni yamanca darıxdırırdı. Otaq qürub günəşinin işığına boyanmışdı. Pəncərədə iki eşşək arısı çırpınırdı. Məni isə yuxu basırdı. Geri dönmədən dalandardan soruşdum:

– Siz çoxdan burada işləyirsiniz? O, elə bil mənim sualıma bənd imiş, əlbəəl – beş il olar, – dedi.

Sonra çərənləməyə başladı. Guya ağlına gəlməzmiş ki, ömrünün axırını Marenqoda – ahıllar evində keçirəcək. Onun artıq 64 yaşı var, özü də parislidir.

Bu yerdə onun sözünü kəsdim:

– Deməli, siz buralı deyilsiniz?

Sonra yadıma düşdü ki, məni direktorun yanına ötürməzdən qabaq anam barədə danışdı. Deyirdi ki, onu tez basdırmaq lazımdır, bura Əlcəzairdir, özü də düzənlik, isti də gör necə... Əvvəllər Parisdə yaşadığını və oranı heç cürə unuda bilmədiyini elə o vaxt demişdi. Parisdə üç gün, bəzən hətta dörd gün mərhumdan ayrılırlar. Burada isə imkan yoxdur, insanın ölməyinə hələ heç alışmamış araba dalınca tələsməlisən. Bu yerdə arvadı onun sözünü kəsdi... “Bəsdir, oğlana niyə bunları danışırısan?” Qoca qızardı və üzr istədi. Onda mən söhbətə qarışıb – yox, eyib etməz, – dedim. Zənnimcə, onun söylədiklərinin hamısı doğru və maraqlı idi.